

Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto
Sveikatos mokslų instituto
Visuomenės sveikatos katedra

100 metų!

6-oji mokslinė-praktinė konferencija
„Sveikatai palanki aplinka visiems vaikams“

Klimato krizės patirtys vaikų akimis: nuo nerimo iki veiksmo

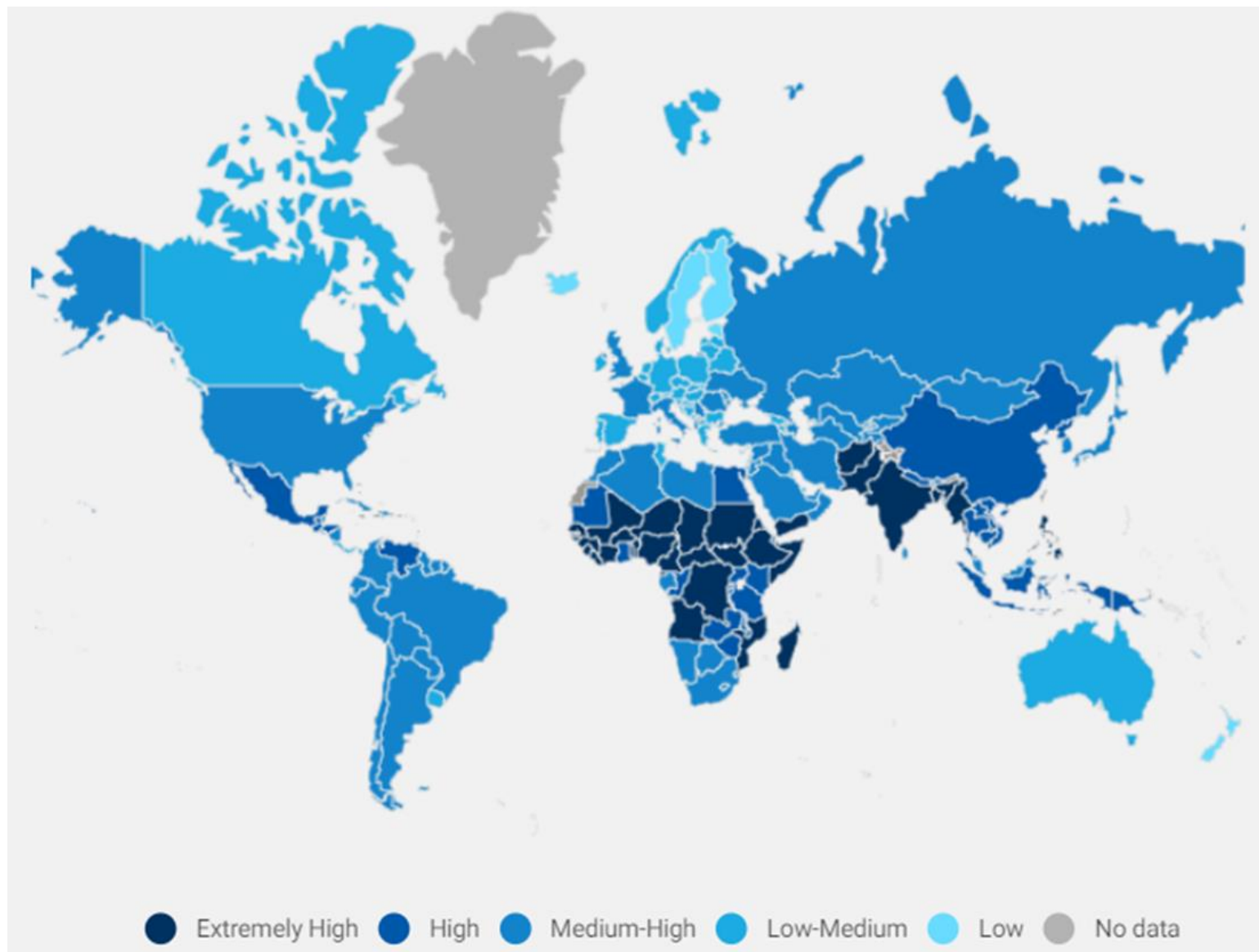

**Vilniaus universiteto
Klimato kaitos grupė**

Doc. dr. Justas Kažys
VU Geomokslų institutas

Poveikis vaikų sveikatai (1)

- Vienam milijardui vaikų kyla „itin didelė rizika“ dėl klimato krizės padarinių.
- Pagal [UNICEF](#) (2021) pirmąjį į vaikus orientuotą klimato rizikos indeksą (CCRI), vaikai Centrinės Afrikos Respublikoje, Čade ir Nigerijoje yra vieni iš stipriausiai patiriančių klimato kaitos pavojų

Poveikis vaikų sveikatai (2)

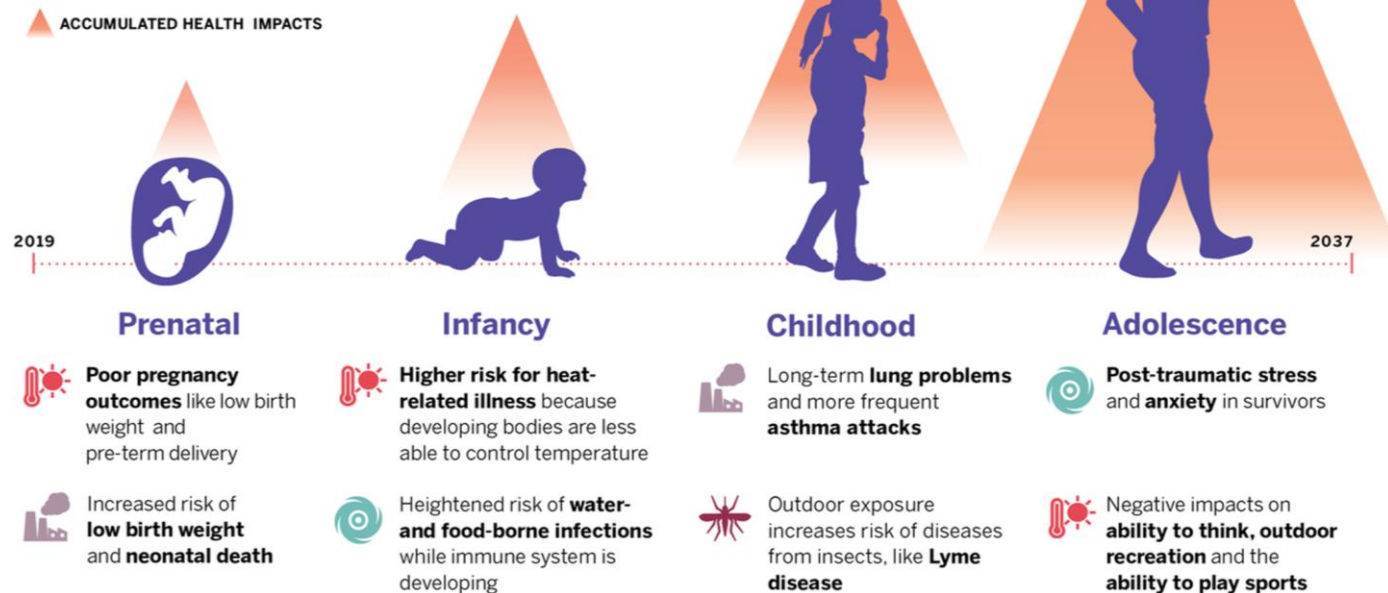
Svarbiausi klimato kaitos sukelti pavojai vaikams ([EPA](#) 2022):

- Vaikų kūnas vystosi fiziškai, todėl jie gali būti labiau pažeidžiami su klimatu susijusių pavojų, pavyzdžiui, karščio ir prastos oro kokybės. Jie taip pat kvėpuoja greičiau, todėl padidėja pavojingų oro teršalų poveikis.
- Vaikai linkę daugiau laiko praleisti lauke nei suaugusieji, todėl jiems didėja karščio ir šalčio, lietaus ir sniego, lauko alergenų ir vabzdžių įkandimų poveikis.
- Vaikai vienam kilogramui kūno svorio išgeria daugiau vandens nei suaugusieji. Plaukdami jie nuryja maždaug dvigubai daugiau vandens nei suaugusieji. Tai gali padidinti jų poveikį tam tikriems teršalams pramoginiuose vandenyse ir riziką susirgti virškinimo trakto ar kitomis ligomis.
- **Vaikai vystosi emociškai**, nes jų smegenys auga visą paauglystę. Vaikai gali patirti didelių audrų, gaisrų ir kitų ekstremalių įvykių, kurių, kaip tikimasi, padaugės kintant klimatui, **poveikį psichikos sveikatai**. Jie taip pat gali nukentėti nuo kitų pokyčių, pvz., dėl klimato grėsmių turi migruoti.
- **Mažų vaikų saugumas ir gerovė priklauso nuo suaugusiųjų**. Dėl šios priklausomybės vaikams gali kilti didesnė rizika ekstremalių įvykių metu. Pavyzdžiui, be suaugusiųjų pagalbos vaikai gali nepajėgti išlaikyti galvos virš potvynio vandens ar patekti į saugią vietą audros metu.

Poveikis vaikų sveikatai (3)

- [Watts et al. \(2019\)](#) vienoje iš reikšmingiausių ataskaitų „2019 report of The Lancet Countdown“ skirtų klimato poveikiui vaikų sveikatai teigiama, kad: „Klimato kaita yra viena didžiausių grėsmių žmonijos sveikatai šiandien“

- [Heldén et al. \(2021\)](#) pabrėžia, kad: „Dabartinės ir būsimos vaikų kartos prisiima ir toliau neš nepriimtina didelę klimato kaitos ligų našą“

Sample Ways that Climate Change Harms Health

Extreme Heat (e.g., heatwaves): Becoming more frequent and severe. *Health Risks:* deadly heatstroke, trouble thinking, increased injury risk, worsening of heart and lung disease, dehydration

Poor Air Quality (e.g., particulate matter from coal burning or wildfires, ground-level ozone, increased pollen): Declining air quality resulting from carbon pollution and rising temperatures. *Health Risks:* preterm birth, low birth weight, asthma, poor school performance and school absence, seasonal allergy flares, damage to developing brains, displacement from wildfire damage

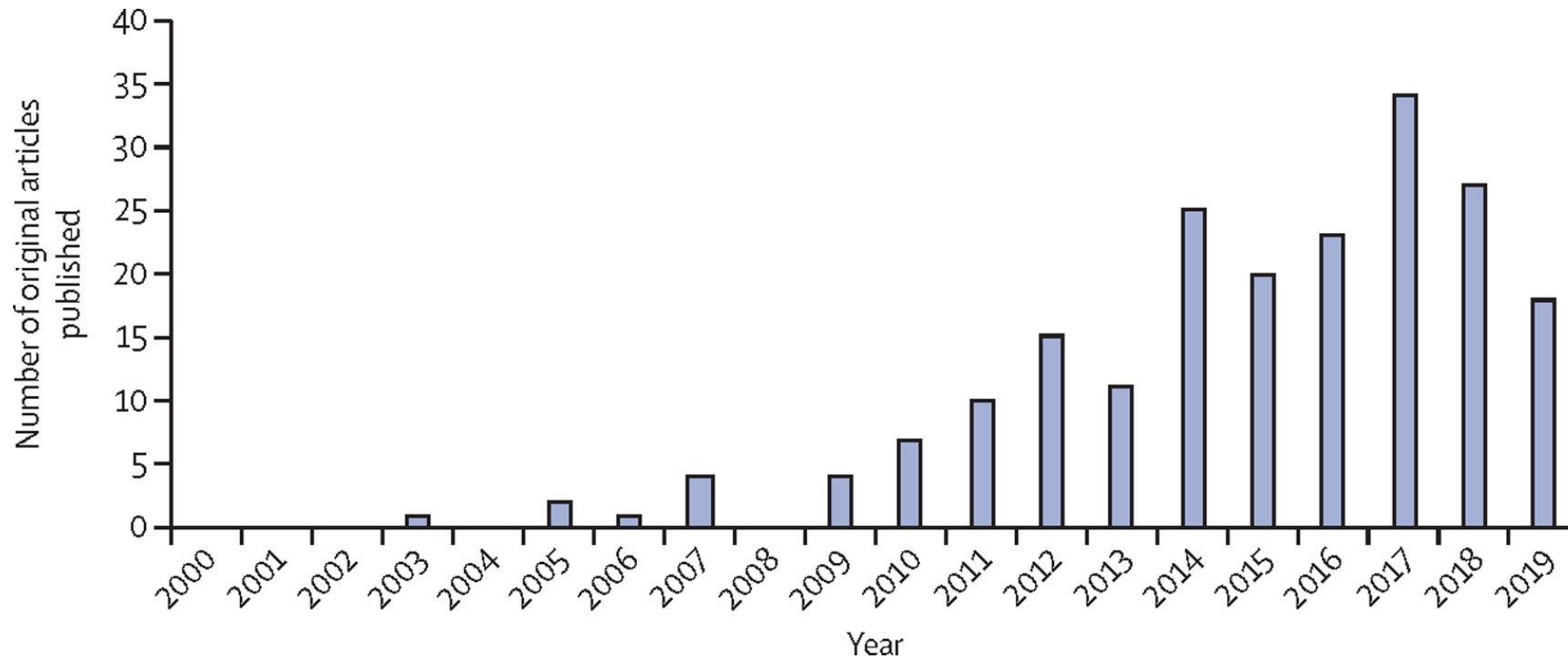

Extreme Weather Events (e.g., hurricanes, floods): Becoming more intense and some types more frequent. *Health Risks:* injuries, drowning, water and food-borne illnesses, anxiety, depression, displacement, loss of economic opportunity, toxic stress

Tick and Mosquito-borne Disease (e.g., Lyme Disease and Dengue) Growing risk of diseases transmitted by insects, like ticks and mosquitoes, spreading to new places and remaining active longer. *Health Risks:* Lyme – heart, brain, and joint problems; Dengue – trouble breathing, bleeding, organs shutting down with severe dengue

Žinių trūkumas (1)

- Originalių straipsnių apie klimato kaitos poveikį vaikų sveikatai, paskelbtų 2000–2019 m., skaičius ([Helldén et al. 2021](#))

Žinių trūkumas (2)

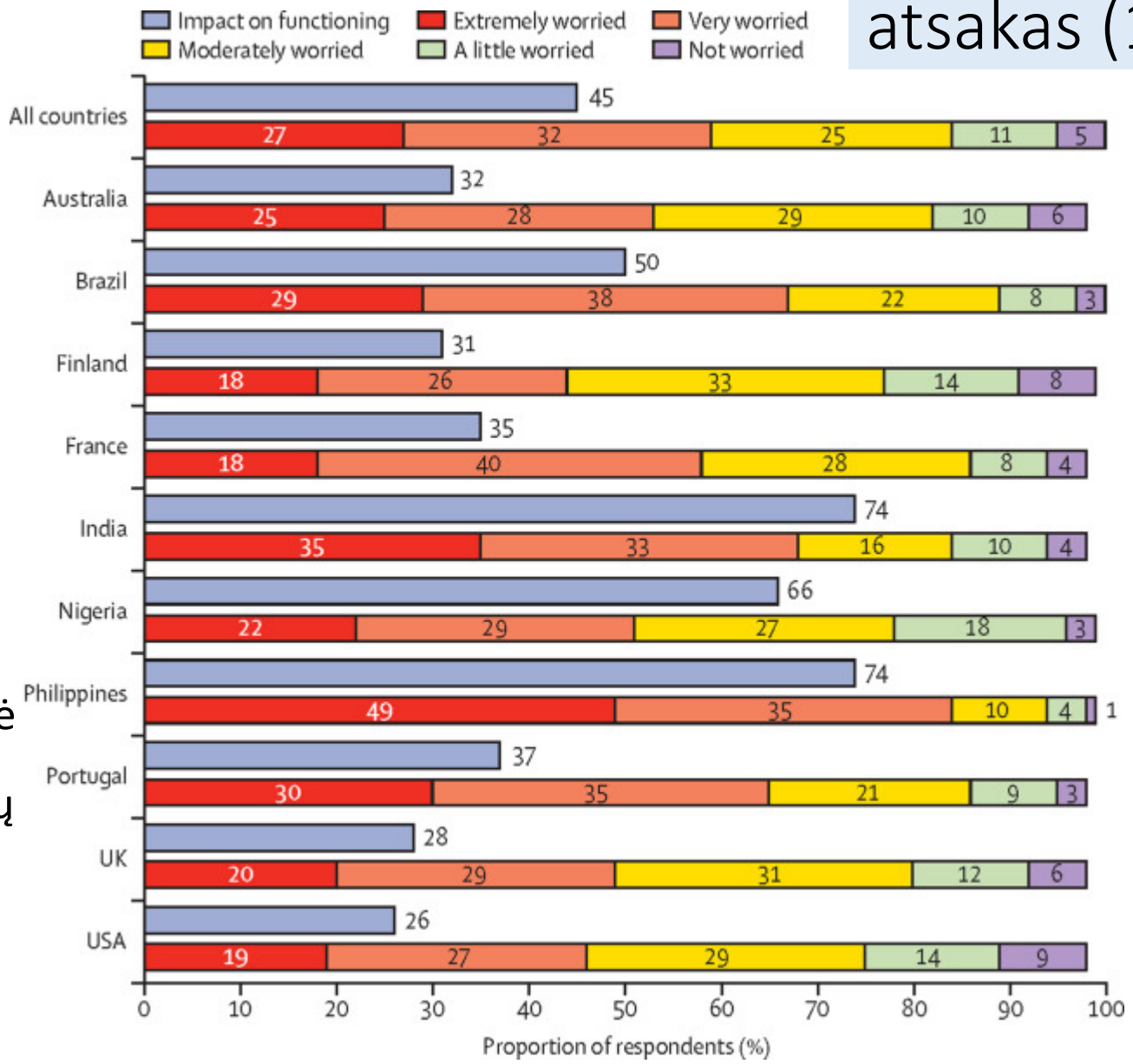
[Sanson et al.](#) (2019) apibendrina esamus klimato krizės poveikio vaikams ir jaunimui tyrimus bei nustatė, kad:

- Nors klimato krizė labai paveiks vaikų ir jaunimo gyvenimus, palyginti **mažai žinome, kaip jie sprendžia šią problemą**. Dar visai neseniai jie turėjo mažai balsų diskusijose apie šią problemą.
- Tačiau **suaugusieji negali perduoti visos atsakomybės** už neatidėliotinus veiksmus kovoje su klimato krize vaikams ir jaunimui. Šiandieniniai suaugusieji gali būti paskutinė karta, kuri ateities kartoms gali užtikrinti gyventi tinkamą pasaulį.
- Žvelgiant plačiau, vaikų raidos specialistai gali išplėsti vaikų priežiūros koncepciją ne tik trumpalaikę jaunimo ateitį, bet ir **ugdyti jų gebėjimą susidoroti su klimato kaita**, įskaitant pačių veiksmų, siekiant sušvelninti klimato kaitos sunkumą.

Didžiausia tokio pobūdžio apklausa: 10 000 jaunų žmonių (16-25 m.) iš 10 šalių buvo paklausti, kaip jie jaučiasi dėl klimato kaitos ir vyriausybės atsako į ją ([Hickman et al. 2021](#)):

- Visų šalių respondentai nerimavo dėl klimato kaitos (59 % buvo labai arba labai susirūpinę, o 84 % – bent vidutiniškai). Daugiau nei 50% pranešė apie kiekvieną iš šių emocijų: liūdnas, nerimastingas, piktas, bejėgis, bejėgis ir kaltas.
- Daugiau nei 45% respondentų teigė, kad jų jausmai dėl klimato kaitos neigiamai paveikė jų kasdienį gyvenimą ir funkcionavimą, o daugelis pranešė apie daug neigiamų minčių apie klimato kaitą (pvz., 75% teigė, kad, jų manymu, ateitis gąsdina, o 83% teigė, kad jie mano, kad žmonės nesugebėjo pasirūpinti planeta).

Natūralus atsakas (2)

JAV ir Prancūzijoje atliktoje jaunimo apklausoje gauti panašūs rezultatai ([Thomas et al. 2022](#)):

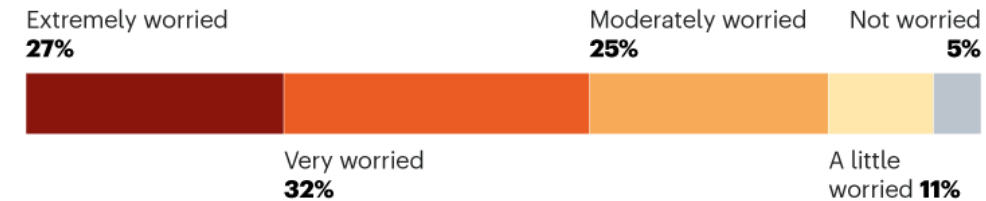
- Daugelis dalyvių apibūdino patiriantys pyktį, beviltiškumą, kaltę ir liūdesį dėl klimato kaitos, o mažesnis skaičius patvirtino reikšmingus nerimo simptomus; daugelis apibūdino nusivylimą, kad reikia taisyti ankstesnių kartų klaidas.
- Jaunesni dalyviai dažnai neteisingai suprasdavo savo tėvų ekologiško elgesio tikslą, nebent jiems būtų pateikti amžių atitinkantys paaiškinimai.

[Martin et al.](#) (2021) atrado, kad psichinės sveikatos sąsajų su klimato kaita temoje straipsniuose akcentuojama daugybė neigiamų emocijų, kurias vaikai jautė dėl klimato kaitos, o nerimas buvo labiausiai tyrinėjami ir aptariami.

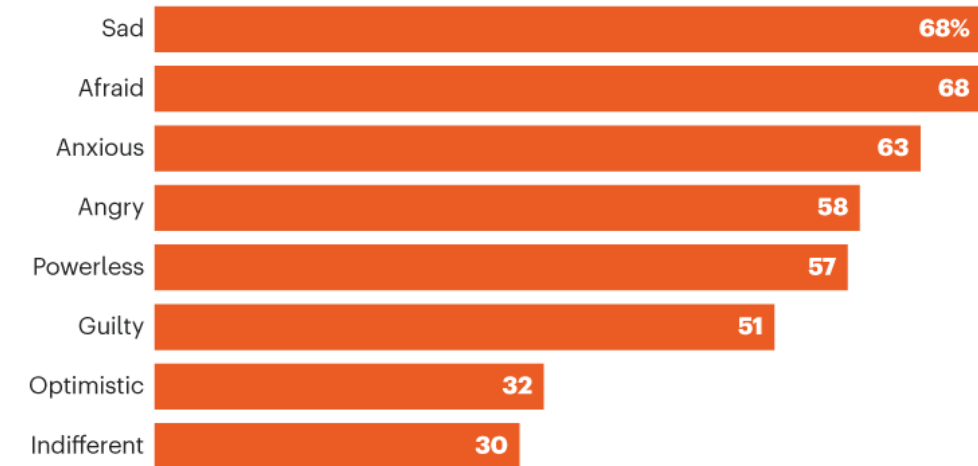
CLIMATE ANXIETY

A survey of 10,000 young people shows that negative feelings about climate change can cause psychological distress.

How worried are you about climate change?

Climate change makes me feel...

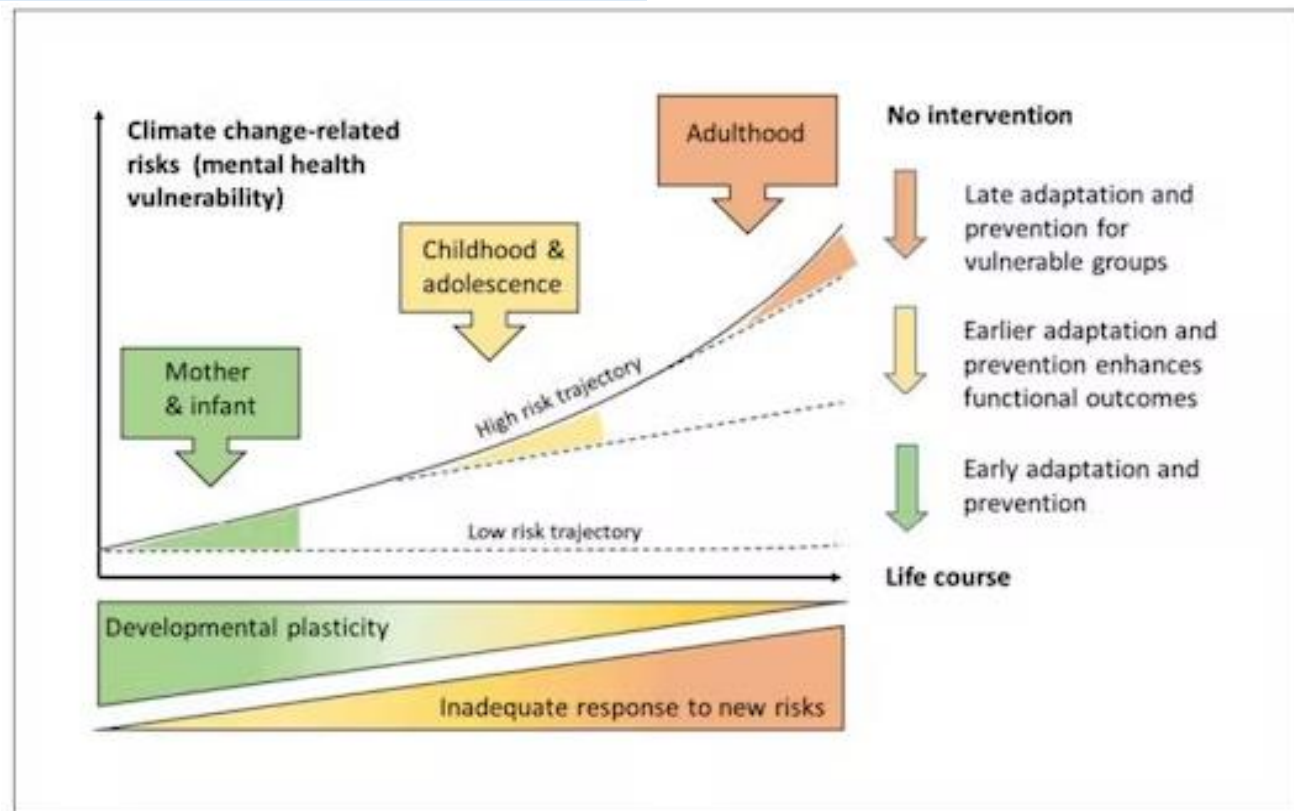

©nature

- Klimato kaita vaikams sukelia daugelį neigiamų emocijų ([Thomson 2021](#))

Natūralus atsakas (3)

- Įrodymai patvirtina, kad vaikai, reaguodami į supratimą apie klimato kaitą, patiria emocinį atsaką ir ekologinį nerimą. Psichikos sveikatos pasekmės yra depresija, nerimas ir ekstremalios emocijos, tokios kaip liūdesys, pyktis ir baimė.
- Vaikai ir jaunimas susidoroja su ekologiniu nerimu, įskaitant netinkamus (pvz., neigimą) ir adaptyvius atsakymus (pvz., konstruktyvią viltį, naudojamą kaip teigiamą įveikos mechanizmą). ([Léger-Goodes et al. 2022](#))

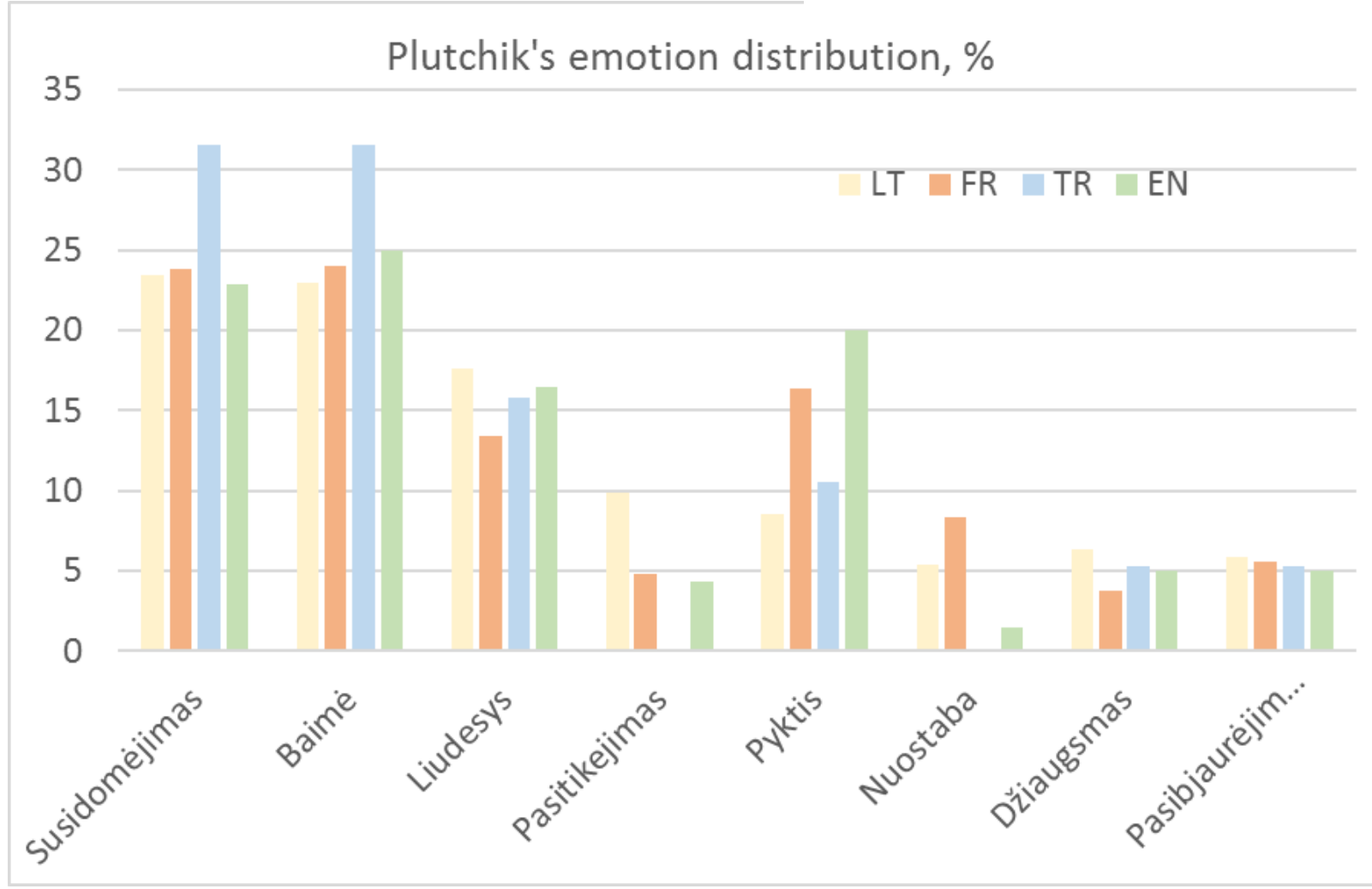
- Ilgalaikėje vystymosi perspektyvoje pripažįstama, kaip svarbu anksti nustatyti ir užkirsti kelią klimato kaitos rizikai vaikų psichinei sveikatai. Psichikos sveikatos pažeidžiamumas didėja netiesiniu būdu dėl poveikio, kuris veikia su papildomu, interaktyviu ir kaupiamuoju poveikiu (pvz., ekstremalūs oro reiškiniai, karščio poveikis, nerimas dėl klimato kaitos) ([Vergunst et al. 2021](#))

Natūralus atsakas (4)

- „**MP4s – Mindfulness Practices for Students in Society**“ projektas siekiantis integruoti mindfulness į aukštojo mokslo studijų programas ir tuo paskatinti aplinkai draugišką elgesį tarp universitetų studentų ir bendruomenių

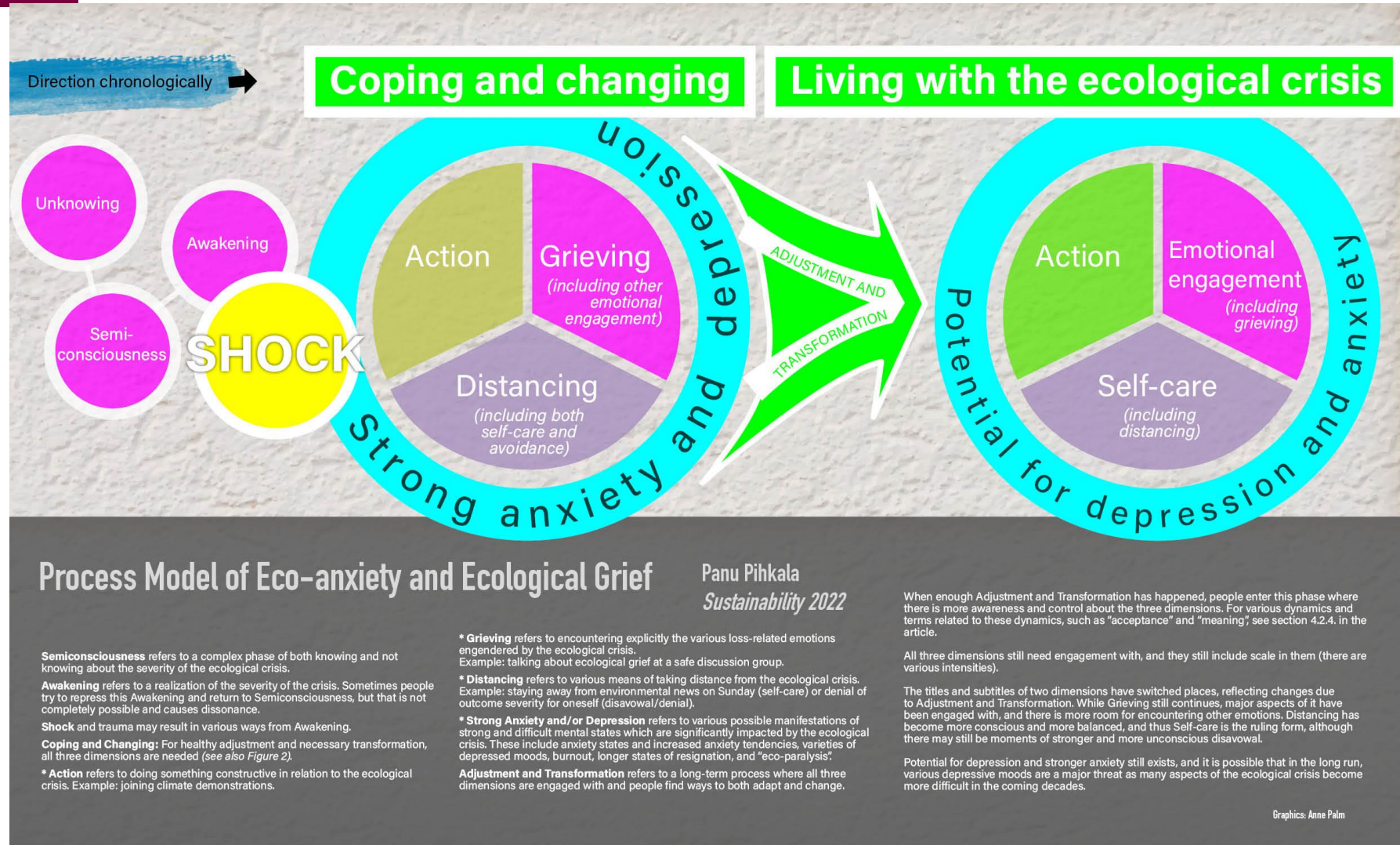
Studentų apklausos rezultatai:

- **JT SDG13 – Kova su klimato kaita** tikslas – atsakymų kokias emocijas sukelia klimato kaita pasiskirstymas (%) tarp skirtingų kalbų klausimyno (žiūrėta 2022-11-28). Plutchik emocijų ratas (grupės apjungtos) ([Kažys 2022](#))

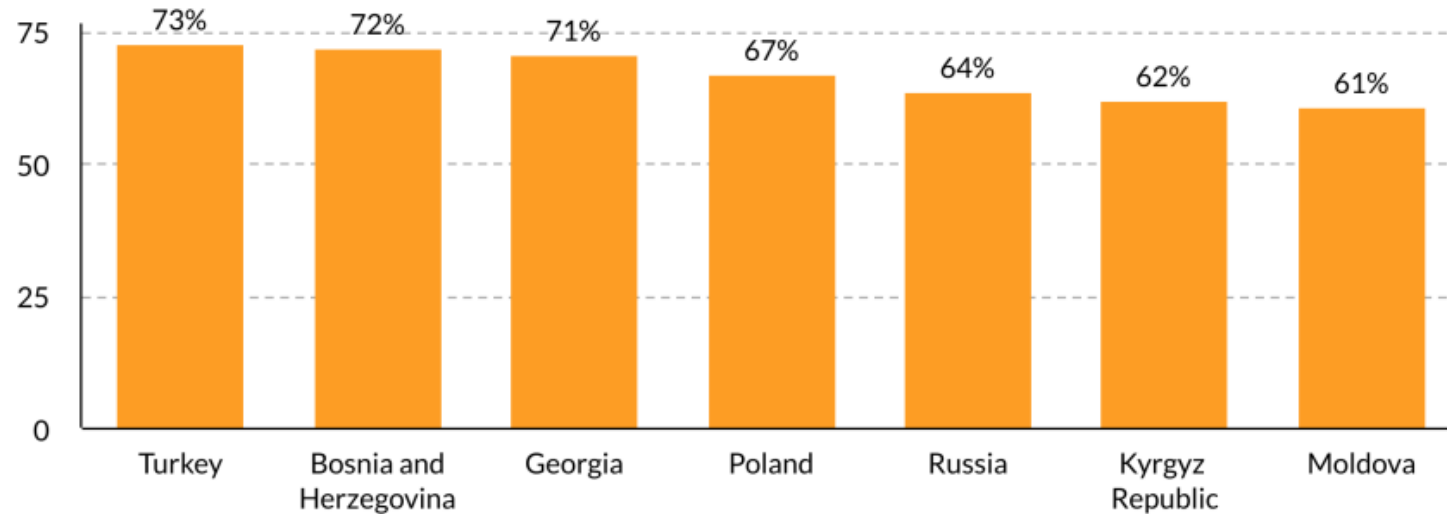
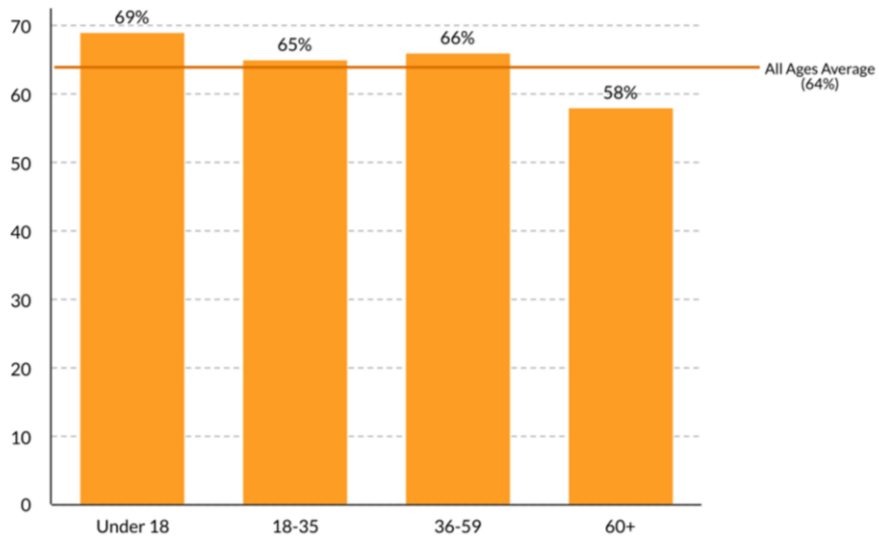
Natūralus atsakas (5)

- [Pihkala \(2022\)](#) ekologinį nerimą ir sielvartą vertina kaip iš esmės sveika reakcija į grėsmes ir praradimus, o tik stipriausios jų formos laikytinos problemomis

Veiksmų potencialas (1)

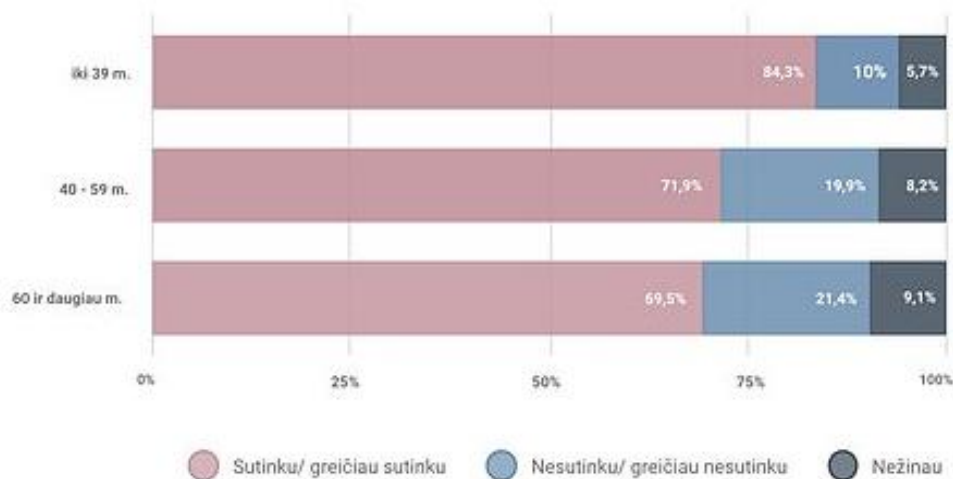
- Su 1,2 mln. respondentų, „Peoples' Climate Vote“ yra didžiausias kada nors atliktas visuomenės nuomonės apie klimato kaitą tyrimas. Taikant naują ir netradicinį apklausos metodą, rezultatai apima 50 šalių, kuriose gyvena 56 % pasaulio gyventojų ([UNDP 2021](#))

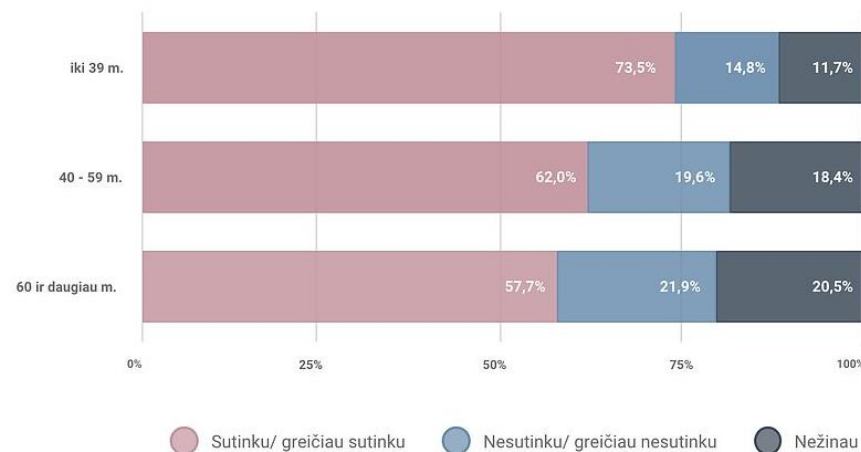
- Kiekvienoje šalyje daugiau jaunų žmonių (iki 18 metų) nei vyresni (vyresni nei 60 metų) teigė manantys, kad klimato kaita yra nepaprastoji padėtis ([UNDP 2021](#))
- Visuomenės tikėjimas klimato ekstremalia situacija tarp jaunesnių nei 18 metų amžiaus septyniose Rytų Europos ir Centrinės Azijos šalyse ([UNDP 2021](#))

Veiksmų potencialas (2)

Klimato kaita kelia grėsmę mano kartos žmonėms

Esu pasirengęs keisti gyvenimo būdą, kad prisidėčiau prie klimato kaitos mažinimo

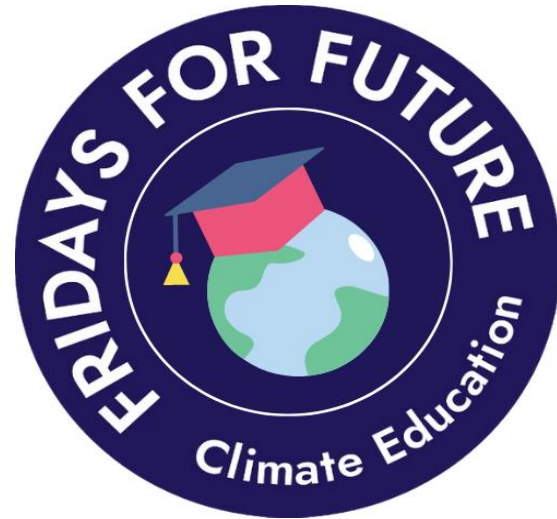
- Lietuvoje atlikti tyrimas rodo, kad jauni ir labiau išsilavinę žmonės dažniau nei apklaustųjų vidurkis laiko klimato kaitą grėsme ir yra pasirengę keisti gyvenimo būdą ([Rumšienė 2020](#))

Veiksmų išpildymas (1)

- Greta Thunberg paskatino daugelį jaunuolių sekti jos pavyzdžiu – 2019 m. kovo mėn. pasauliniame streike dalyvavo 1,4 mln. vaikų 1400 miestų 110 šalių ([Carrington](#) 2019)

Veiksmų išpildymas (2)

[FFF](#) „Klimato švietimas visiems“ (2021) iniciatyva skatina edukaciją apie klimato kaita visuose mokymo lygmenyse

- Klimato veiksmai yra vienas iš svarbiausių teminių prioritetų 2030 m. tvaraus vystymosi labui – pasaulinės tvaraus vystymosi švietimo programos ateinantiems 10 metų ([UNESCO](#) 2020)

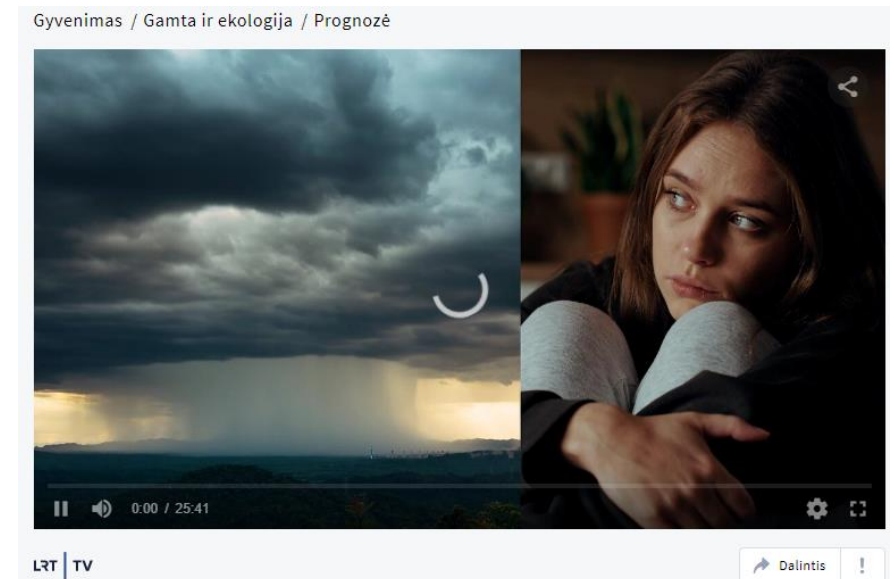
- Jaunimas reikalauja kokybiško švietimo apie klimato kaitą. 70% apklaustųjų drastiškai trūksta žinių apie klimato kaita ir kovos būdus su ja ([UNESCO](#) 2022)

Veiksmų išpildymas (3)

Keli psichologų patarimai kaip kovoti su ekologiniu nerimu ([Charlesworth](#) 2022):

- Klausykite savo vaikų, būkite sąžiningi pripažindami iššūkį ir patvirtindami jų jausmus.
- Bandydami diskredituoti mokslą, susilpninti jų reakciją ar apsaugoti juos nuo tiesos tik pablogins esamą situaciją.
- Pateikite puikių klimato veiksmų pavyzdžių, kuriuos vykdo tiek daug žmonių visame pasaulyje, ir ypač sutelkite dėmesį į tuos, kurie įkvepia jus pačius.

- Ekologinį nerimą su vaikais aptarianti mokytoja: didžiausia tragedija yra, kai mokiniai nebemato prasmės ([„Prognozė“](#) LRT 2023)

Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto
Sveikatos mokslų instituto
Visuomenės sveikatos katedra

100 metų!

**Vilniaus universiteto
Klimato kaitos grupė**

Ačiū už dėmesį!